PEDAGOGY

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

к.п.н. Дем'яненко О. Є., к.п.н. Раковська М. А.

Україна, м. Миколаїв, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/31072019/6603

ARTICLE INFO

Received: 29 May 2019
Accepted: 10 July 2019
Published: 31 July 2019

KEYWORDS

professional mobility,
 professionally oriented training,
 foreign language communication,
 students of non-language specialties,
 linguocommunicative competence.

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of professional mobility as a stable integral characteristic of a future specialist which determines the content, direction and success of an activity in the process of professional development in the conditions of modern higher education. Professional mobility is considered in the totality of professional knowledge and skills, specified in the ability to implement professional competencies in a particular professional activity. The author analyzes the formation of professional mobility and mastering of foreign language skills based on the linguistic-communicative competence. Different educational aspects of the formation of future specialists' professional mobility which allows optimizing professional knowledge, skills and abilities are described.

Citation: Дем'яненко О. Є., Раковська М. А. (2019) Formuvannia u Studentiv Profesiinoi Mobilnosti v Umovakh Profesiino Oriientovanoho Navchannia Inshomovnoho Spilkuvannia. *International Academy Journal Web of Scholar*. 7(37). doi: 10.31435/rsglobal_wos/31072019/6603

Copyright: © 2019 Дем'яненко О. Є., Раковська М. А. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Сучасна вища освіта безумовно розвивається в напрямку поглиблення спеціалізації, що дозволяє виховувати грамотних і професійних фахівців в різних областях. Сьогодні можливості роботи студентів в інноваційних міжнародних проектах, що вимагають постійної міждисциплінарної взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в іншомовній комунікації зростають, а їх застосування дає можливість підвищити рівень мобільності й здатність швидко адаптуватися до нового середовища, працюючи в рамках команди.

Створення можливостей для інтеграції студентів в загальноєвропейський освітній простір передбачає особливу підготовку, а також якісну іншомовну освіту, тобто мається на увазі створення для студентів освітнього простору, результатом діяльності якого стане професійна комунікативна мобільність студентів із використанням іноземної мови. Сучасна професійна діяльність передбачає велику кількість різноманітних мовних ситуацій, що вимагає комунікативної, у тому числі іншомовної, мобільності. Комунікативна мобільність – це набір якостей особистості, які характеризують її як таку, що здатна швидко й адекватно реагувати в будь-якій мовної ситуації. Розвивати комунікативну мобільність можна за рахунок самонавчання та саморозвитку, але її основи, безумовно, закладаються в процесі навчання.

Результати дослідження. У сучасній системі вищої освіти пріоритетним є завдання формування конкурентоспроможної особистості, яка володіє лінгвокомунікативною компетентністю, яка вмє вести ділову комунікацію та володіє такою інтегральною характеристикою особистості, як мобільність. Процес становлення фахівця визначається сформованістю у нього професійної мобільності, цілеспрямоване формування якої під час

навчання іншомовного спілкування буде ефективним на основі синтезу соціологічної, психологічної, психолінгвістичної, педагогічної та лінгводидактичної інформації.

Істотну роль у розробленні зазначеної проблематики відіграють дослідження таких учених, як: А. Ващенко, О. Гусак, Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Т. Котмакова, Ю. Клименко, А. Нелепова, Р. Пріма, Л. Сушенцева, Л. Хорунжа, С. Яковлева та інші. Ці науковці виявляють безпосередній інтерес до формування професійної мобільності майбутніх фахівців, випускників закладів вищої освіти. У дослідженнях вітчизняних учених наголошується, що професійна мобільність сьогодні виступає найважливішою складовою кваліфікаційної характеристики сучасного спеціаліста.

Однак, професійна мобільність як якість випускника закладу вищої освіти, шляхи її формування у процесі навчання іншомовного спілкування засобами предмета «Іноземна мова» ще не досить глибоко досліджене питання.

Таким чином, маємо протиріччя між соціальною обумовленістю та актуальністю формування у випускників немовних спеціальностей професійної мобільності та недостатньою кількістю досліджень, пов'язаних як з розкриттям специфіки становлення цієї особистісної якості в процесі оволодіння іншомовним спілкуванням, так і з розробкою конкретної технології її формування. Існує також протиріччя між дидактичними можливостями іноземної мови як навчального предмета позитивно впливати на становлення професійної мобільності як якості особистості та відсутністю теоретичних і практичних підходів до реалізації даних можливостей; між необхідністю виявлення ефективного засобу формування професійної мобільності у студентів немовних спеціальностей і наявністю відповідних навчальних посібників з іноземної мови, які виступають засобом навчання іншомовного спілкування.

Можемо стверджувати, що студенти немовних спеціальностей у цілому демонструють психічну, мотиваційну і когнітивну готовність до набуття здатності оперативного й ефективного реагування в контексті складних професійних ситуацій. У той же час доведено, що професійна мобільність не формується і не з'являється в структурі особистості студента сама по собі, її необхідно формувати цілеспрямовано, при цьому предмет «Іноземна мова» має для цього всі потенційні можливості.

Професійна мобільність має різні форми прояву. Для становлення професіоналізму найбільш значущими серед них виступають професійно-культурна і професійно-соціальна мобільність. «Професійно-культурна мобільність фахівця – це здатність людини мислити вільно й самостійно, адекватно оцінювати події, бути готовою до дослідницької діяльності, творчо сприймати інформацію, що надходить, здатність до креативного мислення, готовність до нестандартних рішень в нових обставинах, вміння передбачати характер і хід трансформацій як у професійній сфері, так і в суспільному розвитку в цілому» [1]. «Професійно-соціальна мобільність – це властивість соціально-перетворюючої діяльності, зміна фахівцем своєї соціальної позиції в професійній сфері, сукупність соціальних пересувань, яка супроводжується зростанням або зниженням соціального статусу людини. Професійно-соціальна мобільність характеризується такими якостями, як: гнучкість, дивергентність, конвергентність, здатність до логічного мислення та рефлексії, надбання активної соціокультурної позиції, тощо» [2].

Значущість професійної мобільності, на думку Н. Василенка, зумовлена декількома причинами, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні причини визначаються змінами в середовищі життєдіяльності людини, які можуть мати глобальний та індивідуальний характер. Глобальні зміни викликані реструктуризацією економіки, а індивідуальні – зміною професії, робочого місця, статусу в організації в результаті різних причин. Науковець зауважує, що «внутрішні причини обумовлені індивідуальною спрямованістю особистості. З одного боку вони визначаються мотивацією успіху, яка викликає в особистості прагнення до вдосконалення професійних умінь та навичок, саморозвитку, кар'єрного зростання, а з іншого боку – пізнім професійним самовизначенням, що передбачає перехід до професії, яка значно відрізняється за профілем від одержаної раніше професійної освіти. Сучасна ситуація в суспільстві вимагає від людини здатності до самозміни як способу прийняття виклику швидко змінюваної реальності з орієнтацією на автономність, незалежність, опору на власні сили» [3, с. 15].

Так Н. Мерзлякова вважає, що професійна мобільність і компетентність знаходяться у взаємозалежності. «Інваріантні (ключові) і варіативні (професійні) компетенції, що становлять фундамент професійної компетентності, є фактором формування професійної мобільності, а професійна мобільність сприяє формуванню професійної компетентності. Ключові компетенції відображають загальнопрофесійний характер діяльності та особистості фахівця і характеризують

міжкультурні та міжгалузеві знання, вміння та здібності, необхідні для адаптації та діяльності в різних професійних областях» [4].

До становлення професійної мобільності належать: соціально-комунікативні компетенції, які забезпечують готовність майбутнього фахівця здійснювати свою професійну діяльність, пристосовуючись до сучасного суспільства, до роботи з новими інформаційними технологіями; освітні компетенції, до яких належать: методичні, загальнонаукові, ціннісно-сміслові й загальнокультурні; міжкультурні компетенції, тобто здатність успішно досягати взаєморозуміння з представниками різних культур; лінгвокомунікативні компетенції.

Проблема формування професійної лінгвокомунікативної компетентності студентів тісно пов'язана з проблемою активізації пізнавальної діяльності та мотивацією навчання, способами навчання. Лінгвокомунікативну компетенцію можна назвати метою вивчення іноземної мови, так як студенти навчаються в штучному середовищі, тому їм необхідно створювати умови, максимально наближені до мовного та культурного середовища виучуваної мови, яка органічно входить в область професійної компетентності та є складовою частиною орієнтації особистості на загальнолюдські цінності, передбачає сформованість уявлень про національно-культурні особливості, їх використання у сфері міжкультурної комунікації.

Лінгвокомунікативна компетентність студентів є освітнім результатом освоєння необхідного іншомовного професійного словника, ціннісних орієнтацій іншомовного середовища й комплексу комунікативних умінь, що забезпечує готовність до здійснення професійної комунікації в міжкультурному діалозі з використанням іноземної мови. Адже саме іноземна мова як навчальний предмет має дидактичні можливості в плані формування у студентів немовних спеціальностей професійної мобільності.

Не випадково курс іноземної мови часто носить професійно орієнтований характер, його завдання визначаються в першу чергу комунікативними і пізнавальними потребами фахівців відповідного профілю. Специфіка адекватної цим цілям підготовки полягає в такому володінні спілкуванням іноземною мовою, яке дозволяє використовувати його для задоволення професійних потреб, реалізації особистих ділових контактів і подальшої професійної самоосвіти та самовдосконалення. Таким чином, професійна підготовка випускника немовної спеціальності багато в чому визначається ступенем його участі в іншомовному інтерактивному спілкуванні, повноцінністю його включення до міжкультурної комунікації. Іншими словами, випускник повинен бути здатний до використання іноземної мови в різних змінюваних соціально й професійно детермінованих ситуаціях.

Як наголошує Г. Міхненко, іноземна мова належить до циклу гуманітарних дисциплін, але в той же час вона забезпечує профілюючі дисципліни. «Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземної мови полягає в його інтеграції з профілюючими дисциплінами з метою синтезу та продукування професійних знань та формування у майбутнього фахівця професійно значимих якостей особистості. Іноземна мова для професійного спілкування в цьому випадку є засобом підвищення професійної компетентності та особистісно-професійного розвитку майбутніх спеціалістів» [6, с. 61].

Так, вивчаючи засади формування професійної мобільності майбутніх інженерів засобами іноземної мови, Л. Меркулова підкреслює, що комунікативна функція іноземної мови корелює з успішністю вивчення інших професійно значимих дисциплін, адже «оволодіння видами мовленнєвої діяльності шляхом занурення в контекст професії забезпечує удосконалення психічних процесів, наближення студентів до високого рівня адаптованості до специфіки професійної сфери» [5, с. 387].

Вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти розглядається в якості важливого фактора формування професійної мобільності майбутніх фахівців, що розширює можливості особистісного та професійного розвитку, здійснення професійної діяльності в міжкультурному контексті, полікультурна освіта надає середу пізнання і формування, а мова – інструмент. Тобто в процесі спільної діяльності педагога і студентів з вивчення предмета або предметних областей засобами рідної та іноземної мов досягається синтез професійних компетенцій, що забезпечує володіння іноземною мовою та освоєння предметно-профільного змісту освіти. Під час такого вивчення предметів формується інтерес до майбутньої професії, розвиваються здібності до іншомовного спілкування, вміння отримувати нову інформацію за допомогою іноземної мови, і все це сприяє адаптації студентів до умов сучасного світу.

При цьому навчання іноземної мови як навчальної дисципліни слід організовувати так, щоб забезпечити загальну теоретичну і практичну підготовку професійної мобільності в спілкуванні студентів. Готовність студента до застосування іноземної мови в реальній продуктивній професійній комунікативній діяльності актуалізується участю студентів в різноманітних мовних проектах, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

Безумовно, слід звернути увагу і на проблему створення відповідного навчального посібника, що відповідає основним потребам і цільовим установкам сьогодення. Інтерес дослідників (Т. Анохіна, В. Бейлінсон, І. Бім, Н. Гез, І. Медведюк, Л. Попова, О. Салістра, Л. Тюріна, С. Фоломкіна та ін.) до проблеми якісного формування навчально-методичного забезпечення навчального процесу з іноземної мови спровокований прагненням до підвищення якості підготовки сучасного фахівця, здатного і готового до активного включення в новий професійний простір. Адже необхідно розробляти навчальні посібники не тільки для того, щоб вони забезпечували високу якість й соціальну спрямованість освіти, вони також необхідні для посилення особистісного компонента освіти і розвитку продуктивного мислення, для забезпечення адаптивності особистості в системі професійних відносин.

Навчальні посібники з іноземної мови можуть розглядатися як засіб формування у студентів професійної мобільності, якщо вони відповідають дидактичним (відповідність потребам педагогічного процесу, цілеспрямованість, орієнтація на студента, стимулювання пізнавальної активності), методичним (комунікативна спрямованість, врахування рідної мови, науковий підхід до відбору мовленнєвого матеріалу) вимогам, а також специфічним вимогам: проблематизація змісту, міждисциплінарна інтеграція при відборі навчального матеріалу, проблематизація методів і прийомів, наявність рекомендацій щодо діяльності студентів.

Структурним компонентом навчальних посібників, метою яких є формування професійної мобільності, виступає серія проблемних професійних іншомовних завдань, націлених організувати проблемну професійну ситуацію й забезпечити з використанням іноземної мови швидкі й ефективні предметні дії студентів, спрямовані на її рішення. Вирішення проблемних професійних іншомовних завдань визначається включенням до навчального посібника професійно орієнтованих текстів монологічного й діалогічного характеру, умовно-комунікативних та комунікативних вправ, слів і словосполучень, некомунікативних вправ, тощо.

Висновки. Соціально обумовлені вимоги до сучасного фахівця тягнуть за собою необхідність переосмислення суто лінгводидактичних категорій, які є значущими для процесу навчання іншомовного спілкування. Сьогодні слід звертати увагу на формування у випускника закладу вищої освіти професійно значущих особистісних якостей, які повинні визначити ефективність адаптації й продуктивність реагування фахівця в новій для нього ситуації. Однією з таких якостей є професійна мобільність, яку визначаємо як виражену в певних уміннях здатність особистості швидко й ефективно реагувати на зміни в професійній сфері, коригувати згідно цього свої дії.

Навчання іншомовного спілкування і відповідно іноземна мова як навчальний предмет має властиві тільки йому потенційні можливості позитивно впливати на особистісні підструктури майбутнього фахівця, зокрема, позитивно впливати на становлення професійної мобільності у всьому прояві її характеристик. У процесі оволодіння іншомовним спілкуванням відбувається занурення студента в професійно маркований інформаційний контекст, а оволодіння іноземною мовою як діяльністю пов'язане зі становленням раціональних прийомів її здійснення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алонцева А.И. Отношение студентов вузов к будущей профессиональной деятельности. / А.И. Алонцева // Проблемы современного педагогического образования. – 2017. – №55-4. – С. 341-347.
2. Бейлина А.Ф. Мотивация профессиональной деятельности преподавателей высшей школы. / А.Ф. Бейлина // Проблемы современного педагогического образования. – 2017. – №55-4. – С. 68-77.
3. Василенко Н. Формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників у процесі навчання у ВНЗ. / Н. Василенко // Науковий вісник. – 2012. – Вип. 18. – С. 14-18.
4. Мерзлякова Н.С. Формирование профессиональной мобильности будущего инженера средствами поликультурного образования: автореф. дисс. ... к. пед. н.: 13.00.08 / Н.С. Мерзлякова. – Оренбург, 2012. – 23с.
5. Меркулова Л.П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка [Текст]: дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Л.П. Меркулова; СГАУ. – Самара, 2008. – 454 с.
6. Міхненко Г.Е. Формування інтелектуальної мобільності майбутніх інженерів в умовах освітнього середовища технічного університету [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г.Е. Міхненко; Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2016. – 245 с.